

De små havers historie

Det Kongelige Danske Haveselskabs Have, *Haveselskabets Have*, have beliggende ved siden af [Frederiksberg Have](#), anlagt 1884 af landskabsgartner [H.A. Flindt](#) på en del af [Frederiksberg Slots](#) tidligere køkkenhavearealer langs Pile Allé. Haven blev anlagt for *Det Kongelige Danske Haveselskab*, grundlagt i 1830 som verdens næstældste haveselskab (efter det engelske Royal Horticultural Society, som blev oprettet i 1804); det er nu en del af [Haveselskabet](#).

Haven omfatter flere meget forskellige haverum, der bl.a. tjener til inspiration for medlemmerne af haveselskabet, der har som mål at udvikle og bevare havekultur og [havekunst](#). I haven ligger bl.a. Brøndsalen (1881) og Paradehuset, der anvendes til forskellige arrangementer.

Beskrivelse af Haveselskabet:

Den 23. september 1830 stiftede en gruppe haveentusiaster Selskabet til Blomsterculturens Fremme. Selskabet åbnede i 1832 en blomsterudstilling i Botanisk Have - den første af sin art i Danmark. I 1833 lejede selskabet en lod jord ved Sortedams Dosseringen som selskabets første have. Få år senere, 1837 - og i lyset af en voksende interesse - købte selskabet en parcel jord ved Frederiksberg Allé (heraf også navnet Haveselskabetsvej) og anlagde en have her.

I 1880'erne ønskede bestyrelsen for haveselskabet at købe en ny have. Landskabsgartner H.A. Flindt, selskabets næstformand og inspektør for de kgl. haver, havde embedsbolig ved indgangen til Frederiksberg Have. Lige overfor lå Frederiksberg Slots tidligere driveri-, frugt- og køkkenhave. Frederiksberg Slot var ophørt som sommerresidens for den kongelige familie, og hele økonomihaven var derfor bortforpagtet.

Haveselskabet overtog forpagtningen pr. 1. oktober 1882. I slutningen af 1882 gik arbejdet i gang med anlægget af en ny have under ledelse af landskabsgartner H.A. Flindt og arkitekt H. Sibbern. Den nye have, Haveselskabets Have, blev indviet i 1884. I 1885 åbnede man en brøndkur i haven. Selskabet indgik i et samarbejde med Maglekilde og Frederiksberg Brøndkuranstalt om en brøndkur, og samme år opførtes Brøndkursalen. Brøndkuren lukkede i 1905 og blev i 1909 overtaget af Haveselskabet.

I 1900 stiftede de tre haveselskaber, Det jyske Haveselskab (1873), Østifternes Haveselskab (1888) og Det kgl. danske Haveselskab paraplyorganisationen, De samvirkende danske Haveselskaber eller Det Danske Haveselskab. Pr. 1. januar 2008 sluttede selskaberne sig sammen i Haveselskabet.

Haveselskabets historie er beskrevet i: Luise Skak-Nielsen: Blomsterelskerne og havesagen. Historien om Det kongelige danske Haveselskab 1830-2005, 2005.

Derfor overrasker det nok mange, at der ligger en enklave på 82 kolonihaver på fra 100 til 300 kvadratmeter i området bag Restaurant Josty. De blev oprettet i 1930'erne for at give medlemmer, der boede i lejlighed, mulighed for at få jord under neglene.

Ny Hollænderby

Den første grund til byen Frederiksberg blev lagt, da Frederik den Tredje i 1651 gav 20 hollandske bønder fra det overbefolkede Amager lov til at nedsætte sig i 20 gårde på begge sider af den nuværende Allégade

Derude fik de deres egen kirke og kro og meget naturligt blev stedet kaldt Ny Hollænderby. Eller Ny Amager. Nybyggernes skæbne blev dog trist. Krig, ildebrand og dårlige år betød, at de ikke betalte deres afgifter til kongen. Jorden blev ved århundredets afslutning taget fra dem, og benyttet til græsning for Majestætens heste. Hollænderne fik dog lov til at beholde hus og have.

Prinsessegården

Den kongelige familie slog sig ned på Ny Amager. Det begyndte meget beskedent. Omkring 1663 skænkede Frederik den Tredje sine fire unge døtre en gård, som lå der, hvor hovedindgangen til Frederiksberg Have lå.

Prinsessegården eller Kaningården var i sig selv ikke en kongelig bygning. Den tjente da også kun som en slags legeplads for de unge kongelige. Herude havde de kaniner, duer, kanarifugle m.m. Gården blev ikke brugt til kongelig beboelse. Men fyrstelige gæster, der besøgte hovedstaden blev ofte festligt modtaget på Ny Amager, mens kanonerne på Københavns volde salutede.

Da prinsesserne efterhånden blev gift og drog hjemmefra, gik lystgården over til deres brodersøn, kronprinsen, den senere Frederik den Fjerde. Gården blev nu kaldt Prinsens Gård.

I begyndelsen har han sikkert kun besøgt Ny Amager i ny og næ. Men senere hørte man om de pragtfulde fester som kronprinsen afholdt på gården. Man mødte udklædt og så var det ellers dømt dystert på ridebanen. Man stak til Straamanden eller Ringen. Ridebanen lå omtrent der, hvor Frederiksberg Runddel nu befinder sig.

Ved fastelavnstider blev der slået katten af tønden. Her deltog hele hoffet i lystighederne ligesom i 1692, hvor Christian den Femte "verkleidet in Amacker Habit" indfandt sig.

Om aftenen var der som regel komedier eller et kæmpe fyrværkeri i haven. Gården var firfløjet og lav. Dertil kom forskellige gartneri og havebygninger. Frederiksberg var datidens Versailles.

Frederik den Fjerde fremkom med planer om at bygge et rigtigt slot i nærheden af sin barndoms tumbleplads. Og hovedstadens kongetro borgere valfartede snart til Frederiksberg for at beskue det nye vidunder.

Kronprinsen har sikkert stået på den nærliggende Valby Bakke, hvorfra man havde en udmærket udsigt til Roskilde og skovene mod nord. Man kunne også beskue de mange sejlere i Købe Bugt.

Det var først efter en rejse til Italien at kronprinsen for alvor gav sig i kast med sit slot. I 1699, da han blev konge påbegyndtes opførelsen. Den nordlige del mellem de to høje sidefløje blev færdige i 1704. I årene 1707 – 1709 blev de høje sidefløje føjet til. I 1730'erne udvidede Christian den Sjette herlighederne. Selv om slottet er bygget over tre perioder, ser det imponerende ud.

Christian den Syvende foretog en del ændringer i slottets indre.

I den østlige fløj ligger Prinsessernes Pandekagekøkken. Oprindeligt var det indrettet som tekøkken for Christian den Sjettes dronning, Sofie Magdalene og udstyret med denne dronnings smag for det pragtfulde. Senere blev det fornøjelseskøkken for Frederik den Sjettes døtre.

Her på slottet boede de fem danske enevældskonger fra Frederik den Fjerde til Frederik den Sjette.

Frederik den Sjette og hans dronning blev de sidste kongelige beboere på slottet, der dog på den tid også var hjem for en anden konge af Guds nåde i digtningens kunst Adam Oehlenschläger.

Slottet i forfald

Under de Slesvigske Krige blev slottet brugt som lazaret. Man overvejede på et tidspunkt at indrette slottet til en invaldestiftelse.

På et tidspunkt var slottet i stærkt forfald. Men heldigvis fik behjertede sjæle det flotte bygningsværk reddet i tide. Alle der har løbet i Frederiksberg Have ved hvor befriende det er, at nå toppen. Det var snart værre at løbe ned af bakken igen.

I 1862 blev slottet taget i brug som officersskole. Kunstværker og malerier blev overført til Fredensborg og Rosenborg. Men det var skandaløse tilstande, således var gasledninger ført direkte gennem de malerier, der ikke var fjernet. Andre steder var der malerier, som man simpelt hen har skudt til måls efter.

I 1765 havde kongen ladet slottets marker sælge ved en auktion. Køberne var for det meste københavnske forretningsmænd., der anlagde fabrikker herude. Dog var der forbud mod at anlægge bygninger, der skæmmede slottets omgivelser.

Det varede lidt længe, inden der blev opført egentlige lystgårde herude. For borgerskabet var rejsen nok lidt for lang.

Frederiksberg Slot og have

På toppen af Frederiksberg Bakke troner Frederiksberg Slot ([Roskildevej 28](#)).

Slottets opførelse faldt i flere tempi. Frederik IV lod det første slot opføre i 1699-1703. Det blev dog allerede gennemgribende forandret i 1708-09 (arkitekt Johan Conrad Ernst). Kongen var efter dannelsesrejser i Italien inspireret af den italienske barokstil. Sidefløjene blev opført i 1733-38 (arkitekt Laurids de Thurah), så der blev bedre plads til hoffet. Med udvidelsen i 1730'erne fik slottet den form, vi kender i dag.

Ikke alle konger har sat lige stor pris på Frederiksberg Slot, men Frederik IV (1699-1730), Christian VI (1730-46), Christian VII (1766-1808) og navnlig Frederik VI (1808-1839) opholdt sig meget på slottet. Frederik VI's enkedronning blev den sidste kongelige beboer på slottet. Hun døde i 1852, og i 1869 overlod staten bygningerne til Hærens Officersskole, der stadig bruger slottet. De unge officerselever står i dag for rundvisningerne på slottet, der normalt foregår den sidste lørdag hver måned. Her kan man bl.a. også se slotskirken, der siden genåbningen i 1931 har tjent som almindelig sognekirke. Ved slottets østside kan man nyde udsigten over København. Talrige kunstnere har siden slutningen af 1500-tallet taget opstilling her for at gengive det storslåede syn ud over den østlige del af Frederiksberg og staden København.

Bag ved slottet ligger Frederiksberg Have. Den kongelige have blev skabt samtidig med det ældste slot og efter tegninger af officeren H.H. Scheel. Haven var oprindeligt strengt symmetrisk anlagt, som den stive, franske barok krævede det. Haven blev omlagt i engelsk, landskabelig stil i årene 1795-1804, ledet af slotsgartner Peter Petersen. Derved opstod de slyngede stier, kanalerne, de små øer og en mere tæt bevoksning - nøjagtig som vi i dag kan opleve Frederiksberg Have. I forbindelse med omlægningen opførtes bl.a. Det kinesiske Lysthus (Andreas Kirkerup, 1801) og Apistemplet (N.A. Abildgaard, 1802-04).

Langt ældre er Fasangården tæt ved Søndre Fasanvej, der opførtes i 1723-24 i forbindelse ned havens fasaneri. (J.C. Krieger). Gården ombyggedes 1828 (Jørgen Hansen Koch) og var bl.a. Adam Oehlenschlägers sommerbolig 1842-50. Frederiksberg Have er åben for publikum året rundt. Det kinesiske Lysthus er kun åbent ved særlige lejligheder. I sommerhalvåret kan man blive sejlet rundt i robåd på kanalerne.

Over for Frederiksberg Slot ligger Søndermarken. Haven blev omlagt i engelsk stil i årene 1785-88, ledet af slotsgartner M.F. Voigt. Resterne af den oprindelige franske barokhave ses dog stadig tydeligt i de tre hovedstier, der på det nærmeste stråler ud fra slottets porthus. Også i Søndermarken blev der opført forskellige bygninger, hvoraf dog kun Det norske Hus og Kildegrotten stadig eksisterer.

Under den store plæne nærmest slottet skjuler sig et vandreservoir, anlagt i 1860 i forbindelse med Københavns vandværk, der lå ved Søndermarken. Reservoiret er i dag tømt for vand, og bruges til skiftende, underjordiske kunstudstillinger. Der er adgang til Cisternen fra plænen. Ikke langt fra indgangen ved [Pile Allé](#) ligger Mindehøjen, anlagt i 1925 af dansk-amerikanere. Mindehøjen er kun åben én gang om året, nemlig på den amerikanske uafhængighedsdag, den 4. juli. Gitterporten ved Pile Allé er den gamle Jernport, som oprindeligt stod for enden af [Frederiksberg Allé](#) (ved Værnedamsvej) og hindrede andre end kongen i at befærde alléen til vogns.

Zoologisk Have (Roskildevej 32) indgår i Frederiksberg Have. Zoo med det markante tårn fra 1905 (Th. Hirth) startede i det små i 1858, da ornitologen Niels Kjærbølling fik overdraget Prinsesse Vilhelmines Have tæt ved slottet. Senere er haven vokset ved flere udvidelser, bl.a. ligger en del af Zoo i Søndermarken. Zoo er åbent året rundt.

Fra Allégade følger mod syd Frederiksberg Runddel. Runddelen, som aldrig har været særlig rund, blev anlagt omkring 1670, da Dronning Sophie Amalie lod opføre Prinsessernes Gård, hvor nu indgangen til Frederiksberg Have er. Den trefløjede lystgård blev senere overladt til Kronprins Frederik (IV). Stedet fik da navnet Prinsens Gård, og det blev forløberen for Frederiksberg Slot, der kunne realiseres, da Kronen overtog hollændernes mark efter byens brand i 1697.

Prinsens Gård brændte ned i 1753, og kun sidefløjene blev genopført. Sidefløjen i syd danner i dag rammen om bl.a. Revy- og Morskabsmuseet. Ved Runddelen ligger også et

andet museum, nemlig Storm P. Museet, der er indrettet i en bygning (fra 1886), der tidligere har rummet politistation og begravelsesvæsen. Bag disse bygninger findes Haveselskabets Have med den fine udstillingsbygning Brøndsalen fra 1880'erne. Haveselskabet lå oprindeligt ved [Frederiksberg Allé](#) (hvad Haveselskabetsvej i dag minder os om), men overtog i 1883 de gamle gartnerier i forbindelse med Frederiksberg Have.